

Van wilszwakte tot hersenziekte, en terug

ZIEK OF ZWAK. GESCHIEDENIS VAN DE VERSLAVINGSZORG IN NEDERLAND. GEMMA BLOK. UITGEVERIJ NIEUWEZIJD. ISBN 978 90 5712 304 7. € 24,95.

GEMMA BLOK
*Ziek
of zwak*

Geschiedenis van
de verslavingszorg
in Nederland

Begin jaren tachtig woonde ik op de Amsterdamse Zee-dijk, destijds de eerste *no-go area* van Nederland. Dag en nacht zag het er – zeker op de kop van de Zee-dijk – letterlijk zwart van de junkies en dealers. De gemeente hoopte, door buiten de regels om de vele leegstaande woningen aan woningzoekenden ter beschikking te stellen, het verdere verval van de buurt te voorkomen. Voor ons was dit een buitenkansje. Al was het in een ‘noodgebied’, zoals Gemma Blok schrijft in *Ziek of zwak*, dat ‘zelfs door de politie een tijdje werd gemeden’. Het zijn de jaren waarin de heroïne-epidemie op zijn hoogtepunt was. In het debat voerde de ene

keer de roep om een harde aanpak, inclusief gedwongen afkicken, de boventoon, de andere keer lag de nadruk op *harm reduction*. Zelfs werd toen al voorzichtig de mogelijkheid geopperd van heroïneverstrekking op medisch recept.

In haar zeer lezenswaardig boek schetst Blok in enkele grote lijnen de geschiedenis van de verslavingszorg hier te lande. Chronologisch behandelt ze de diverse trends die we de afgelopen honderd jaar voorbij hebben zien komen. Zo kende Nederland rond 1900 een klein golfje artsen en apothekers die aan morfine verslaafd waren. Tot grote maatschappelijke problemen leidde dat echter niet. Het was doorgaans een drug voor de hogere klasse die hun verslaving prima zelf konden financieren. Hulpverlening kwam er ook amper aan te pas, temeer omdat de deskundigen de kans op genezing niet hoog inschatten.

Dat lag compleet anders bij de grote constante in de verslavingszorg: de bestrijding van alcoholisme. Daar laat Blok heel overtuigend de voortdurende pendelbeweging zien tussen het *abstinentieparadigma* en de meer sociale benadering van *schadebeperking*. Ook gaat ze in op die andere januskop van de verslavingszorg: aan de ene kant haar disciplinerende karakter, maar tegelijk de telkens weer de kop opstekende tendens om haar klanten te emanciperen.

Een historisch overzicht geeft ook altijd mooie inblikjes in de wisselende posities die instellingen in de loop der tijd innemen. In de jaren zeventig uitte directeur Erik Fromberg van het HUK, de Huis- en Uitkeringen Kamer, zware kritiek op de Jellinek. Hij vond dat de Amsterdamse instelling zich veel te veel richtte op de bovenlaag van de verslaafden, die gemotiveerd was voor behandeling en er relatief het beste aan toe was. Momenteel zijn het juist de privéklinieken die afstand nemen van de Jellinek. Alleen is de kritiek 180 graden omgedraaid. Betitelde de Jellinek destijds het HUK als een ‘junkieparadijs’, nu wordt zij zelf als zodanig gezien en stellen de particuliere instellingen dat ze hun clientèle toch zeker niet aan het gezelschap van al die verloederde verslaafden kunnen blootstellen. Het kan verkeren. (MARTY PN VAN KERKHOF)